

LIEVE JOOST,

Inhoud

Jessica Durlacher	10
André Klukhuhn	18
A.F.Th. van der Heijden	24
Frits Wester	30
Oek de Jong	34
Bart Chabot	40
Jaap Goedegebuure	46
Paul Sebes	52
Peter Donkersloot	60
Britta Böhler	66
Dirk van Weelden	72
Frédérique Spigt	80
Peter Buwalda	84
Abdelkader Benali	90
Désanne van Brederode	94
Kristien Hemmerechts	102
Arie Storm	108
Mirjam Rotenstreich	114
Benno Tempel	120
Yuri Honing	126
Coen Verbraak	132
Pieter Boskma	138
Ellen ten Damme	144
Tom Kellerhuis	148
Thomas Verbogt	156
Pieter Bijwaard	162
Thom Hoffman	168

Under the wide and starry sky
Dig the grave and let me lie
Glad did I live and gladly die
And I laid me down with a will

This be the verse you grave for me:
Here he lies where he longed to be
Home is the sailor, home from the sea
And the hunter home from the hill

R.L. Stevenson (1850-1894)

De vraag wie Joost Zwagerman was, is niet eenvoudig te beantwoorden. Het hangt er sterk van af hoe goed je hem kende, en onder welke omstandigheden, en zelfs dan konden er nog vragen blijven – waarschijnlijk omdat Joost zo'n buitengewoon dynamisch en veelzijdig mens was.

Op onze uitnodiging schreef een aantal vrienden en collega's in de zomer van 2026 een brief aan Joost, met herinneringen, onbeantwoorde vragen, losse gedachten en ontboezemingen. Bij elkaar vormen deze brieven en gedichten in mozaïek een boeiend portret van wie Joost was. We zijn alle auteurs heel dankbaar voor hun vaak zeer persoonlijke bijdragen.

Thom Hoffman en Paul Sebes

Jessica
Durlacher

Lieve Joost,

Zo begon ik ooit, tijdens je uitvaart, toen ik je stem voortdurend hoorde. Ik hoor hem nog, hoor, maar nu van verder weg, gedempter. Het is vreemd om je weer aan te spreken, je naam te schrijven alsof je me zou kunnen horen.

Ik heb zoveel met je gepraat. We hebben zoveel gepraat. Er was altijd zoveel te zeggen. Zoveel te schrijven, zoveel ruzie te maken, zoveel om over te lachen. In alles zat wel een verhaal, een anekdote, een grap, of een probleem. Veel problemen. Veel complexe situaties. Veel slapstick. Veel wanhoop, op het laatst, veel kwesties en confessies.

In de Balie, in 1986, kwam ik je tegen – je las gedichten voor op een uitzonderlijk gepassioneerde manier. Je was de enige van alle jonge lispelaars die avond die jezelf als dichter serieus nam en van de weeromstuit deed iedereen dat ook. Je bulderde en bruiste en ontplofte bijna van de energie en mijn mederedactieleden van ons kleine blad *De Held* en ikzelf keken bedeesd en verlegen toe. Aarzelend informeerden we of jij misschien een gedicht voor ons blaadje wilde schrijven. ‘Nee,’ zei je luid en duidelijk. Onze *Held* zou je niet verder brengen, dacht je, wist je. Je wilde hogerop. Je zag jezelf toen al met de ogen van de

wereld, je vloog al hoog, heel hoog, op je eigen hybris.

En toen raakten we bevriend, jij en ik, en begon je uit eigener beweging toch nog voor ons te schrijven. Je trad zelfs toe tot onze redactie. En vanaf dat moment was het gedaan met het amateurisme. Je wist hoe je ons blad spraakmakend kreeg en je zat ons dagelijks achter de voddën om dat voor elkaar te krijgen. Hoe je wist hoe dat moest? Geen idee. Intuïtie. Ambitie. Razernij. Je was piepjong, maar je voelde al precies aan wat de wereld wilde.

Je kon zo ongelooflijk smakelijk lachen. Je maakte me slimmer, alerter en geestiger, met jou leek het leven leuker, groter. Je gaf me de ruimte om me aan te stellen. We stelden ons samen aan. Met haast niemand kon ik zo ongelooflijk lachen als met jou. Daaraan denk ik soms, als ik aan jou denk. Aan de snelheid waarmee je een situatie, een uitspraak, een gebaar voor me kon reproduceren. Hoe je zowel vrienden als vijanden kon imiteren, hoe je hun stemmen, gebaren, gedachtegangen duidde, en vaak: fileerde. Ik denk, achteraf, dat je er afstand mee schiep, lucht tussen jou en de anderen, een moment van vervreemding dat je nodig had om je evenwicht te hervinden. De wereld klotste immer keihard op je af, bracht je van je stuk, maakte een onophoudelijke kolossale indruk op je, en om die uitzinnige, wilde, schokkende wereld van je af te houden boetseerde je je indrukken met je bravoure en komische kracht razendsnel tot iets lachwekkends, vaak grotesks. Je kon nooit iets NIET duiden, niet horen, niet zien. Wat je zag en hoorde móést worden benoemd en van betekenis voorzien, verwerkt tot gedicht, tekst, taal, grap, noodkreet of gebed. Schrijven was je natuur. Jij was je pen, je wild wiekende handschrift. Zowel lezen als schrijven, alle schrijven, stuwden je voort, hitsten je op... Je las en zag meer dan anderen, vond je, en

je wilde niets liever dan dat ook anderen zagen wat jij zag. Je wilde dat ze naar je luisterden, je wilde bekeren, bijbrengen, onderwijzen – soms had je iets van een dominee.

Je dichtbundel *Wakend over God*, postuum verschenen, las ik eerst als het verslag van een verloren strijd. Als een blauwdruk van je wanhoop. Maar als je schreef ging het eigenlijk altijd goed met je, dan bestond je, bedacht ik later. Toch keren je gedichten in die bundel het leven en de argumenten om daarmee door te gaan meedogenloos om en om. Zijn het daardoor vooruitwijzingen? Niemand kan dat weten. Misschien dat je je donkerste gedachten ermee bezwoer.

Dertig jaar hebben we elkaar gekend. Dertig jaar lang telefoneerden we, meestal urenlang, dertig jaar lang gaven we elkaar advies, dertig jaar lang praatten we met elkaar over de kleine literaire wereld, als pars pro toto voor de grote (hoopten we), dertig jaar lang legde je me uit wat er volgens jou speelde, wees je me op hilarische of schandalige details die niemand opmerkte behalve jij. Er was vaak wat mis, vond je. Het betrof soms, nou ja, best vaak, details waarin je je verloor, en op dat verlies wees ik je dan. Dat kon vele gesprekken en e-mails duren. Je vroeg mijn advies, maar vooral zocht je naar bijval, het liefst applaus, je wilde altijd weten wat ik dacht en vond, maar als ik soms niet zoveel vond omdat ik de kwestie, het probleem, de schande eigenlijk een beetje irrelevant vond, door jou gecreëerd, kon je er net zolang over doorgaan tot ik er, uitgeput, alsnog iets van vond. Soms kregen we ruzie. Bleek je louter op zoek te zijn naar een aanknopingspunt of een extra argument voor een nieuw verhaal, een essay, een opiniestuk of, in moeilijkere tijden, voor een razende brief die wat duwtjes nodig had, een epistel waarmee je zelf stiekem al flink op dreef was.

Altijd probeerde je me te overtuigen van je overtuigingen, over wie er deugde en wie niet, goochelde je met dat krankzinnige geheugen van je. Vaak kwam je met herinneringen en anekdotes die ik was vergeten en diste dan verbanden op die me frappeerden. De wereld werd een wild geheel door onze gesprekken, interessanter, maffer, soms zelfs kloppender, een geheel waarin ik me door jou meer thuis voelde dan ik vóór jou had gedaan.

Ook toen partners en kinderen onze levens veranderden bleven we elkaar trouw, we waren elkaars beste vriend, zeiden we. Juist toen je succes kreeg bleef je hechten aan de veiligheid die de continuïteit van onze vriendschap je bood, en toen ik succes had met mijn romans, was je authentiek trots en blij voor me. Jouw intense hartelijkheid, betrokkenheid en oprechte nieuwsgierigheid sterkten me, altijd, en mis ik nog steeds. Zelfs onze ruzies mis ik nu. Meermalen dreigden we elkaar met een breuk forever, dat we elkaar nooit meer zouden spreken, nóóit meer, Joost! nóóit meer, Jessica! Maar uiteindelijk maakten we het altijd weer goed. Ook nadat we drie jaar lang gebrouilleerd waren – het kwam weer goed. Je belde me plompverloren op om te zeggen dat je me zo miste en vrijwel meteen wist ik niet meer waarom ik zo boos op je was. Ik had je minstens zo erg gemist.

Als iemand die je kent het ongelooflijke doet dat zelfdoding is, laat die zich kennen in zijn meest intieme eenzaamheid. Het is een afwerping van maskers – alleen blijkt onder de maskers iets vreselijk verdrietigs, kleins en eenzaam schuil te gaan wat bij nadere beschouwing in stof uiteenvalt –, zo onkenbaar is het. Als zelfdoder laat je je kennen door nooit meer gekend te kunnen worden, je slaat de deur voor ieders neus dicht. Jij deed dat ook.

Vóór jouw dood was zelfmoord voor mij de krankzinnigheid van vreemden, theateraal en treurig, de hel van anderen. De doodswens van Rogi Wieg, jouw vriend, die ik lang niet zo goed kende als jou, maakte me vooral kwaad – dichter, leef, leef dan toch, je schrijft dus je bestaat, je schrijft, dus je wil bestaan!

Maar in jouw peilloze paniek op de dag van Rogi's voorgenomen euthanasie, drie maanden voor je dood, voelde ik iets heel onheilspellends. Ik ben naar Rogi's huis gegaan op die fatale dag om jou het alibi te ontnemen. Vergeefs.

Rogi's zelfgekozen dood slechtte de drempel voor de jouwe, daarvan ben ik overtuigd.

Kun je ooit echt weten wie iemand anders is?

Ik kan niet ontkennen dat ik bezig blijf om de logica te vinden voor je beslissing, al zeggen de professionals dat zo'n logica er misschien niet is. En ik zwalk nog steeds, na al die jaren, tussen deernis voor jou die zo'n geestelijke pijn had dat je geen andere oplossing meer wist – tot woede over jou als egoïst, die ons, je vrienden en geliefden, een ultieme middelvinger liet zien, een diep ontregelende onverschilligheid. Wilde je deze dood eigenlijk ten diepste niet, was het een soort ongeluk, of zijn we bedrogen? Ik wil het niet, maar een zekere ontgoocheling voel ik soms toch, heb ik de sensatie verlaten en dus verraden te zijn. Hoorde je me dan niet, als ik je op je waanbeelden wees, of op je verantwoordelijkheid voor de mensen die van je hielden, wat dacht je als ik je troostte, trachtte te kalmeren en geruststellen, als ik je smeekte je te laten helpen?

De laatste maanden van je leven was je vaak wanhopig. Je vond jezelf een zondaar, schaamde je doorlopend, vond jezelf leeg en hol. Je zag alleen nog maar je fouten en leugens, te lang had je boven je macht geleefd, toneelgespeeld, vond